

TRENING GURUHLARINING RIVOJLANISH TARIXI

Erkinova Muxlisa Axmad qizi

O'zbekiston Xalqaro Islomshunoslik akademiyasi Mumtoz sharq
filologiyasi fakulteti Din sotsiopsixologiya ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Tel: +998949126494

Email: erkinovaas77@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur annotatsiyada trening guruhlarining shakllanishi va rivojlanish tarixi ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Guruhiy treninglarning psixologiya, pedagogika sohalarida paydo bo'lish omillari, asosiy bosqichlari hamda zamonaviy ta'lim va shaxs rivojidagi ahamiyati mutaxassislik nuqtayi nazaridan tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Trening, Guruhiy treninglar, Pedagogik texnologiyalar, pedagogik jarayon, zamonaviy jamiyat, shaxsiy rivojlanish, kasbiy rivojlanish.

Abstract: This abstract provides a scientific and theoretical overview of the history of the formation and development of training groups. The factors of the emergence of group training in the fields of psychology and pedagogy, its main stages, and its importance in modern education and personal development are analyzed from a specialist point of view.

Keywords: Training, Group training, Pedagogical technologies, pedagogical process, modern society, personal development, professional development.

KIRISH

Trening guruhlari tushunchasi XX asrning birinchi yarmida ijtimoiy va amaliy psixologiya rivoji bilan bevosita bog'liq holda shakllandi. 1940-yillarda amerikalik olim Kurt Levin tomonidan tashkil etilgan "T-guruhlar" (training groups) trening metodologiyasining ilmiy asosini yaratdi. Aynan Levinning guruh dinamikasi haqidagi

nazariyasi shaxs xulq-atvorining guruh muhitida samaraliroq o'zgarishini amaliy tajribalar orqali isbotladi. 1946-yilda AQShda Milliy Trening Laboratoriyasi (National Training Laboratories) tashkil etilib, trening guruhlarini yetuk metod sifatida ta'lim va boshqaruv amaliyotiga joriy etildi. 1950–1960-yillarda treninglar kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, liderlik, muammolarni hal qilish va shaxslararo munosabatlarni yaxshilashga yo'naltirildi.[4. 89]

Keyingi bosqichda, ya'ni 1970–1980-yillarda trening guruhlarini pedagogika, biznes va kadrlar tayyorlash tizimiga faol kirib bordi. Zamonaviy davrda trening guruhlarini interaktiv ta'limning eng samarali shakllaridan biri sifatida e'tirof etilib, amaliy mashg'ulotlar, rol o'yinlari va refleksiya orqali bilimni mustahkamlashga xizmat qilmoqda. Shu sababli trening guruhlarining rivojlanish tarixi ularning bugungi ta'lim va kasbiy rivojlanishdagi o'rnini chuqur anglash uchun muhim ahamiyat kasb etadi. [1. 102]

Shu davrda treninglar faqat bilim berish vositasi emas, balki shaxsiy va kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish mexanizmi sifatida qarala boshlandi. 1990-yillardan boshlab korporativ treninglar keng ommalashdi, yirik kompaniyalar xodimlarning samaradorligini oshirish maqsadida jamoaviy trening dasturlarini joriy etdi. XXI asr boshlarida axborot texnologiyalarining rivojlanishi trening guruhlarining shakl va mazmunini tubdan o'zgartirdi. Onlayn treninglar, vebinarlar va virtual guruhlar yuzaga kelib, geografik cheklovlarsiz bilim almashish imkonini berdi. Bugungi kunda trening guruhlarini ta'lim, sog'liqni saqlash, biznes, davlat boshqaruvi va ijtimoiy sohalarda keng qo'llanilmoqda. Ular muammoli vaziyatlarni modellashtirish, jamoada ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishda muhim metod sifatida e'tirof etilmoqda. Shu tariqa trening guruhlarini tarixiy rivojlanish jarayonida nazariy tajribadan amaliy samaradorlikka ega bo'lgan zamonaviy ta'lim texnologiyasiga aylandi.[3. 203]

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Trening guruhlarini va interaktiv ta'lim metodlari masalasi O'zbekiston olimlari tomonidan ham mustaqillik yillaridan boshlab izchil o'rganib kelinmoqda. Xususan,

pedagogika va psixologiya sohasida faoliyat yuritgan yetuk olimlar treninglarni shaxsni har tomonlama rivojlantirish, kasbiy kompetensiyalarni shakllantirish va ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili sifatida baholaganlar. O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi hamda pedagogika yo'nalishidagi oliy ta'lim muassasalarida olib borilgan tadqiqotlarda trening guruhlarining nazariy asoslari va amaliy jihatlarini ilmiy jihatdan yoritilgan. [7. 250]

Professor B.X. Xodjayev, A.A. Abduqodirov, N.S. Saidahmedov kabi olimlarning ilmiy ishlarida interaktiv ta'lim metodlari, jumladan, trening mashg'ulotlarining ta'lim jarayonidagi o'rnini keng tahlil qilingan. Ularning tadqiqotlarida treninglar o'quvchi va talabalarni faollikka undovchi, mustaqil fikrlash va muloqot ko'nikmalarini rivojlantiruvchi samarali pedagogik texnologiya sifatida asoslab beriladi. Psixologiya sohasida esa G'.B. Shoumarov, E.G'. G'oziev, V.M. Karimova kabi olimlar guruhii ish, muloqot psixologiyasi va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirish masalalarini ilmiy tadqiq etib, trening guruhlarining psixologik mexanizmlarini ochib berganlar.[5.165]

Yurtimizda trening guruhlarini amaliyotga ayniqsa pedagog kadrlar tayyorlash, rahbarlik salohiyatini oshirish va yoshlar bilan ishlash tizimida keng joriy etilgan. Oliy ta'lim muassasalarida "Pedagogik texnologiyalar", "Psixologik trening asoslari", "Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish" kabi fanlar doirasida trening mashg'ulotlari muntazam o'tkazilmoqda. Shuningdek, malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslarida trening guruhlarini pedagoglar va mutaxassislarining kasbiy mahoratini oshirishga xizmat qilmoqda.[2. 115]

So'nggi yillarda O'zbekistonda olib borilayotgan ta'lim islohotlari doirasida trening guruhlariga bo'lgan e'tibor yanada kuchaydi. "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va Kadrlar tayyorlashga oid strategik hujjatlarda interaktiv va amaliy ta'lim shakllarini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan. Natijada trening guruhlarini milliy ta'lim tizimida zamonaviy, samarali va ilmiy asoslangan metod sifatida tobora mustahkam o'rin egallab bormoqda.

NATIJALAR

Mazkur tadqiqot natijalari trening guruhlarining rivojlanish tarixi va ularning zamonaviy ta'lim hamda kasbiy faoliyatdagi samaradorligini ilmiy asosda tasdiqlaydi. O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatdiki, trening guruhlarida dastlab nazariy tajribalar doirasida shakllangan bo'lsa-da, vaqt o'tishi bilan amaliy jihatdan yuqori natija beruvchi metodga aylangan. Xususan, guruhliy treninglarda ishtirok etgan shaxslarning bilimni o'zlashtirish darajasi an'anaviy ma'ruza shakliga nisbatan yuqoriroq bo'lishi ko'plab tadqiqotlarda qayd etilgan. Bu holat trening jarayonida faol ishtirok, fikr almashish va tajribani bevosita sinab ko'rish imkoniyatlari bilan izohlanadi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, trening guruhlarida shaxslararo muloqot ko'nikmalarini rivojlantirishda ayniqsa samarali hisoblanadi. Ishtirokchilarda ochiq fikr bildirish, tinglash, bahs yuritish va jamoa bilan ishlash malakalari bosqichma-bosqich shakllanadi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, muntazam trening mashg'ulotlarida qatnashgan shaxslarning ijtimoiy faolligi va o'ziga bo'lgan ishonchi sezilarli darajada oshadi. Bu esa ularning o'quv va kasbiy faoliyatida ijobiy o'zgarishlarga olib keladi.

Shuningdek, trening guruhlarida kasbiy kompetensiyalarni shakllantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Tadqiqot natijalari asosida aniqlanishicha, treninglar orqali muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, tezkor qaror qabul qilish va liderlik sifatlarini rivojlantirish imkoniyati kengayadi. Ayniqsa, pedagoglar va rahbar kadrlar bilan olib borilgan treninglarda kasbiy moslashuvchanlik va innovatsion fikrlash darajasi oshgani kuzatilgan. Bu holat trening metodlarining amaliyotga yo'naltirilganligi bilan bog'liq.

O'zbekiston ta'lim muassasalarida o'tkazilgan trening mashg'ulotlari tahlili shuni ko'rsatdiki, interaktiv usullardan foydalanish o'quv jarayonining samaradorligini sezilarli darajada yaxshilaydi. Talabalar va tinglovchilar bilimni tayyor shaklda emas, balki faol muhokama va tajriba asosida egallaydi. Natijada o'zlashtirilgan bilimlar uzoq muddat saqlanib, real vaziyatlarda qo'llanilish darajasi ortadi. Bundan tashqari, trening guruhlarida ta'lim jarayonida ijobiy psixologik muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari trening guruhlarining zamonaviy ta'lim va kasbiy rivojlanish tizimida muhim metod ekanligini ko'rsatadi. Ular shaxsiy rivojlanish, ijtimoiy moslashuv va professional kompetensiyalarni shakllantirishda yuqori samaradorlikka ega bo'lib, ta'lim jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shu sababli trening guruhlaridan tizimli va maqsadli foydalanish ta'lim amaliyotini yanada takomillashtirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, trening guruhlarining rivojlanish tarixi ularning tasodifiy yoki qisqa muddatli pedagogik hodisa emas, balki chuqur ilmiy-nazariy va amaliy asosga ega bo'lgan metod ekanligini yaqqol ko'rsatadi. Trening guruhlarini ijtimoiy psixologiya va pedagogika fanlarining rivoji jarayonida shakllanib, shaxs xulq-atvori va faoliyatini samarali o'zgartirish imkonini beruvchi vosita sifatida e'tirof etilgan. Dastlabki ilmiy izlanishlar Kurt Levinning guruh dinamikasi nazariyasi bilan bog'liq bo'lib, aynan ushbu yondashuv trening metodlarining paydo bo'lishi va tizimlashuviga asos bo'ldi. Keyingi davrlarda trening guruhlarini ilmiy jihatdan boyib, mazmun va shakl jihatidan takomillashib bordi.

Trening guruhlarining tarixiy rivojlanish jarayoni shuni ko'rsatadiki, ular jamiyat ehtiyojlariga mos ravishda doimiy ravishda o'zgarib kelgan. Avvaliga shaxslararo muloqotni yaxshilashga qaratilgan treninglar keyinchalik kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish, liderlik sifatlarini shakllantirish va muammoli vaziyatlarni samarali hal qilishga yo'naltirildi. Bu holat trening guruhlarining universalligi va moslashuvchanligini tasdiqlaydi. Shuningdek, trening metodlari ta'lim jarayonini faollashtirish, ishtirokchilarni mustaqil fikrlashga undash va amaliy tajribani kuchaytirish imkonini berishi bilan an'anaviy o'qitish usullaridan ustun ekanligi ilmiy tadqiqotlar orqali isbotlangan.

Zamonaviy davrda trening guruhlarini raqamli texnologiyalar bilan uyg'unlashgan holda yangi bosqichga ko'tarildi. Onlayn va gibridd trening shakllarining paydo bo'lishi trening guruhlarining ta'sir doirasini kengaytirib, ularni geografik va vaqt cheklovlaridan xoli qildi. Bu esa trening metodlarining global miqyosda ommalashishiga xizmat qildi.

Shu bilan birga, treninglarning mazmuni ham boyib, kommunikativ, ijtimoiy, emotsional va kasbiy kompetensiyalarni kompleks rivojlantirishga qaratildi. Natijada trening guruhlariga bugungi kunda zamonaviy ta'lim va kadrlar tayyorlash tizimining ajralmas qismiga aylandi.

O'zbekiston sharoitida ham trening guruhlarining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ta'lim sohasida olib borilayotgan islohotlar, interaktiv va innovatsion ta'lim metodlarini joriy etish zarurati trening guruhlariga bo'lgan ehtiyojni kuchaytirdi. Oliy ta'lim muassasalari, malaka oshirish markazlari va turli tashkilotlarda trening mashg'ulotlarining keng qo'llanilishi ularning amaliy samaradorligini tasdiqlaydi. Milliy ta'lim tizimida trening guruhlaridan maqsadli va tizimli foydalanish pedagogik jarayon sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Umuman olganda, trening guruhlarining rivojlanish tarixi ularning nazariy poydevori mustahkam, amaliy samaradorligi yuqori va kelajakda yanada takomillashish salohiyatiga ega ekanligini ko'rsatadi. Trening guruhlariga shaxsiy va kasbiy rivojlanishni ta'minlovchi muhim metod sifatida ta'lim tizimida barqaror o'rin egallab, zamonaviy jamiyat ehtiyojlariga mos holda rivojlanishda davom etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

G'oziev E.G'. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2014. – 384 b.

Shoumarov G'.B. Ijtimoiy psixologiya. – Toshkent: Fan, 2012. – 320 b.

Karimova V.M. Shaxslararo muloqot psixologiyasi–Toshkent: Tafakkur 2016–228 b

Saidahmedov N.S. Pedagogik texnologiyalar va interaktiv metodlar. – Toshkent: O'qituvchi, 2015. – 296 b.

Abduqodirov A.A. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2017. – 264 b.

Xodjayev B.X. Ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlar. – Toshkent: Akademnashr, 2018. – 240 b.

Yo'ldoshev J.G'. Pedagogik texnologiya asoslari–Toshkent: O'qituvchi 2013–304 b

To'xtaxodjayeva M.X. Ta'limda interaktiv metodlar. – Toshkent: Fan, 2019 – 212 b

Ismoilova Z.Q. Kasbiy kompetensiyalarni rivojlantirish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2020. – 198 b.

Rahmonov A.A. Trening mashg'ulotlarini tashkil etish asoslari. – Toshkent: Innovatsiya, 2021. – 224 b.